

EDINOST

Glasilov slovenskega političnega društva za Primorsko.

»V edinosti je moč«

»EDINOST« izhaja vsako saboto zjutraj; cena za vse leto je 4 gl. 40 kr., za polu leta 2 gl. 20 kr., za četrt leta 1 gl. 10 kr. — Posamezne številke se dobivajo pri oporavnih in v trafikah v Trstu po 7 kr., v Gorici in v Ajdovščini po 8 kr. — Naročnine, reklamacije in inserate prejema Oporništvu - via Zonta 5.

Vsi dopisi se pošiljajo Uredništvu »via S. Lazzaro« Tip. Huala; vsak mora biti frankiran. Rokopisi brez posebne vrednosti se ne vračajo. — Pustiti (razna vrsta naznanila in poslanice) se zaračunajo po pogodbi — prav cenó; pri kratkih oglasih z drobnimi črkami se plačuje za vsako besedo 2 kr.

Slovenskemu narodu!

Ni ga z lepa naroda, ki bi živel v tako neugodnih okoliščinah, ko naš narod. Razdeljen na več upravnih teles in dotikajoč se narodov, kateri so bili od nekdaj najhujši sovražniki njegovemu razvitku, mora se z vsemi svojimi močmi in sicer mnogokrat neuspešno boriti za one naravne pravice, katere srečnejši narodi uživajo brez prigovora.

In vendar v tem vednem boju naš narodni omagal in tudi ne bode. Porok zato nam je okoliščina, da se vrste narodnih naših boriteljev od leta do leta množe, in da si naša narodna ideja pridobiva vedno več tal.

Dasi se z ozirom na to moremo nekako potolažiti ozirati v prihodnost, vendar je naša dolžnost skrbeti za to, da bode ta napredek trajan in da se vzbudi in utrdi pri nas čedalje več narodnega ponosa.

To pa se more doseči s tem, da se v našem središču — v belej Ljubljani — ustanovi zavod, iz katerega bi se sveže narodno življenje razširjalo po vseh krajih mile naše domovine.

In v ta namen ustanovili smo podpisani društvo »Narodni dom« ter si postavili za naloge sezidati in vzdržavati poslopje, v katerem bi imela vsa narodna društva ljubljanska stalno in dostojno bivališče.

Poslopje to preiti ima v nekoliko letih v lastnino »Slovenske Matice«, postane torej lastnina vsega slovenskega naroda, kateri bo razen družih imel od njega tudi te koristi, da se bode polovica njegovih dohodkov rabila za literarne svrhe, polovica pa za ustanove slovenskim pisateljem, umetnikom in dijakom.

Zidanje narodnega doma nema tedaj lokalnega temveč splošnega slovenskega pomena, zato se obračamo do vsega slovenskega naroda, da nas pri našem domoljubnem poljetju podpira, da nam pomaga postaviti ta slajni spomenik domoljubja, zavednosti in požrtvovalnosti svoje.

»Narodni domu«, ki se bode v Ljubljani mogočno dvigal v srak s ponosom vsacega Slovenca naj bode vidni dokaz celokupnosti našega naroda.

Pozivljamo torej vse domoljube po domovini slovenske, naj našo namero podpirajo s tem, da začno nabirati prostovoljne doneske za zidanje narodnega doma.

Naj ne bode na celim Slovenskem hiše, katera ne bi po svoji mogočnosti pospeševala tega vzvišenega namena; naj ne bode Slovenca, ki ne bi svojega daru položil na žrtvenik domovine!

Pač je mej nami mnogo taci, ki ne morejo veliko darovati, a ti naj se ne izgovarjajo s tem, da bi bili njihovi darovi preneznatni; vsak še tako majhen dar, in naj bi bil le krajcar, bode se z veseljem sprejel in sicer s tem večjim veseljem, čim težje ga je dotičnik daroval.

Povsod pa naj se osnujejo družbe, katerih člani se bodo obvezali vsak dan, vsak teden ali vsak mesec darovati gotov znesek. Ta prostovoljni davek pač ne bode nikogar težil, splošno narodno podjetje pa bode znamenito uspelo.

Na delo torej, rojaci! Pokažimo, da smo napreden narod; pokažimo, da nam ni tuja požrtvovalnost! Delajmo, zbirajmo, dokler ne bode stalo poslopje, katero bode na pročelju imele napis

Narodni dom!

V Ljubljani, februarja 1882.

Upravni odbor društva »Narodni dom«:

Dr. Alfonz Mosché, odvetnik, predsednik.

Dr. Karol Bleivois pl. Trsteniški, podpredsednik.

Fran Fortuna, županov namestnik in veletržec; Peter Grasselli, deželnega glavarja namestnik in hišni posestnik; Ivan Hribar, glavni zastopnik banke »Slavije«; dr. Anton Jarc, stolni prošt; Josip Kušar, predsednik trgovinsko-obrtniške

zbornice in hišni posestnik; Ivan Murnik, vitez Fran-Josipovega reda, tajnik trgovinsko-obrtniške zbornice; dr. Fran Papež, odvetnik; Vaso Petričič, mestni odbornik, hišni posestnik in trgovec; Ferdinand Souvan, veletržec; dr. Josip Starč, c. kr. finančne prokurature koncipist in hišni posestnik; dr. Valentin Zarnik, odvetnik, deželni poslanec in mestni odbornik; odborniki.

Govor poslanca g. dr. Tonklja

v državnem zboru dne 14. februarja t. l.

»Visoka zbornica! Večina govornikov levice te visoke zbornice je govorila o programu zdanje vlade in naša, da se je vlada svojemu programu izneverila, da ga ni prav nič izvela, da ga celo ni skušala izvesti. Ako bi hotel tudi jaz z svojega stališča jednako soditi, moral bi priti do družega prepričanja, ker menim, da se vlada ni izneverila svojemu programu, da ga ima vedno pred očmi, da ga je tudi uže skušala izvesti.

Vlada je zapisala na svojo zastavo mej drugim tudi spravo in enakopravnost vseh narodnosti. Kar je vlada v kratkem času svojega obstanka mogla storiti, to je storila, in jaz se nadejam, da bode na tem potu nemotena po mnogih ovirah, katere jej stavi ona (leva) stran visoke zbornice, dalje stopala in da doseže svoj namen.

Pozdraviti morem kot jeden korak, in sicer pomenljiv korak na tem potu, češko vseučilišče v Pragi, katero je ves češki narod z veseljem pozdravil in o katerem gojimo tudi južni Slovani najboljše želje ter se nadejamo, da bode tudi cvelo, svojo nalogo rešilo, z nemškim posestrinim vseučiliščem jednako napredovalo in z njim v gojenji znanosti in vede uspešno tekmovalo.

Kot daljni korak do pomirjenja narodnosti se mi zdé tudi mnoge jezikovne določbe, osobito one za Česko, katere naj bi prejšnje negotove razmere odstranile. Prejšnje določbe so se tudi za Slovence ponovile, da si niso, kar pozneje omenim, donšale pričakovana sadá.

Dalje si je vlada namenila uvesti enakotéžje v državnem gospodarstvu, in jaz verujem, da se je tudi o tej zadevi mnogo storilo. Če pa vlada v kratkem času svojega obstanka še ni mogla primanjkljaja odstraniti, ne more se jej to šteti v zlo, ker je prejšnja vlada sedem let neomejeno poslovala, a ni dosegla onega namena, da, naopak, za njenega vladanja se je več primanjkljaj od leta do leta.

Če vzamemo glavno poročilo o budetu v roke, konstatirati moremo iz njega izboljšanje; primanjkljaj je v tem letu za cele tri milijone manjši, nego v prejšnjem letu, nasproti pa dohodki vedno rastó. Daljni korak do zopetne vpeljave enakotéžja se je storil tudi s tem, da je vlada postavila štedilno komisijo, katera je sestavljena iz mož, kateri pripadajo vsem stran, kam in katerim se ne more odrekati znanstvena zmožnost, ozbiljnost in dobra volja. Opravičena je torej nadeja, da ta komisija zaželeno uspehe doseže, na način, da prične v upravi možne reforme, katere bode mogla vlada predlagati visokej zbornici v ustavno razpravljanje. Neposredni moj predgovornik je prav dobro opazil, da je uprava v Avstriji zelo draga; Uzrok temu je pač, da imamo preveč jednakovrstnih uradnih, jedno poleg druge, katere troške in kompetenčne prepire nepotrebno množé.

Če vlada na jedni strani hoče štedenje uvesti, stavila je na drugej strani predloge, katere je večinoma visoka zbornica uže sprejela in katere pričajo o povišanju dohodkov, kateri primanjkljaja, če ne odstranijo, vsaj zmanjšajo. Tu sem pripada hišni davek, davek na petrolje, katera obo sta uže postala zakona, in s tem v najozřej zvezi stoječi postavni načrt, zadevajoč carinsko tarifo, katera ima dvojni namen, da pomnoži državne dohodke in ob jednem našel domačej obrti daje zaželeno varstvo. Če so si

nančne carine osobito v sosednem nemškem carstvu prišle do tolike veljave, mislim, da se nam ni treba braniti, da z veseljem pozdravimo povišanje finančnih carin tudi pri nas. Glede kmetijskih razmer je vlada tudi uže storila korake, da jih izboljša.

Jaz hočem le omeniti, da nova obrtna postavná predloga znatno število pritožb malih obrtnikov odstrani, s čemer se menda ozdravijo rane, katere so se mu vsekale v slednjem času.

Drugo sredstvo je komasacijskega zakona načrt, ki bode pomagal malim kmetovalcem, in isto tako se namerjava reforma o delnem pravu na kmetih, katera ima tudi namen izboljšati poljedelske razmere malih kmetovalcev.

Jaz mislim torej, da je vlada v tem kratkem času vse poskusila, da bi izvela svoj program in poravnala škodo, katera je do zdaj zadevala malo obrt; da se vse doseči ni moglo, tega ni kriva vlada, ampak nekoliko visoka zbornica, katera se o predlogah ne posvetuje s potrebno hitrostjo in ozbiljnostjo in jim ne daje zakonite moči, kar bi bile istinito zaslužile. Saj je znano, da nekateri člani v vseh osekkih vse mogoče vporabljaajo v to, da posvetovanja v predlogah zavlačujejo in tako zavrtaajo sklepe; torej je to moje očitjanje tudi utemeljeno; osobito, ker sem to sam čul v nekaterih osekkih, v katerih sedeti mi je čast. Po tem splošnem delu se obračam proti nekim očitjanjem nekaterih prečestitih gospodov predgovornikov. Prečestiti gospod poslanec vitez Carneri ni mogel opustiti, da ni zopet napadal slovenskega naroda in mu očital marsikaj nelepoga; tako je na primer trdil, da uvedenje slovensčine v ljudske šole ne doseže družega namena, družega smotra, nego da se otroci navadijo brati, pisati, računati in moliti in da vse svoje žive dni ne postanejo družega, nego surovi hlapci.

Nu, ta poklon moram z vso odločnostjo zavrnoti, jaz mislim, gospoda moja, ako bi to res bilo, potem bi otroci nemških roditeljev, kateri ljudske šole obiskujejo in dovrše, takoj po končanij ljudskih šolah morali postati doktorji in gospodje. Da je to tako, vendar nobeden trdil ne bode, ker ljudska šola nema tega visokega smotra, kajti oni, ki se hočejo popolnoma izomikati, morajo obiskovati še srednje in visoke šole. Naravno je torej, da otroci slovenskih roditeljev, ki slovenske ljudske šole z uspehom dovrše, ne postanejo najedenkrat doktorji, a vsakako smelo trdim, da naši kmetovalci, ki so dovršili slovenske ljudske šole, morejo se v vsakem oziru meriti s kmetovalci nemške narodnosti, ki so nemško ljudsko šolo pa nobenega družega zavoda obiskovali. Jaz vendar s tem nečem nič oponašati, ampak le napadanje na slovenski narod očitati. Ako pa bi bilo resnično, kar je gospod poslanec trdil, da se omikajo oni, ki so obiskovali nemško ljudsko šolo, in da postanejo kaj boljšega, nego le surovi hlapci, moralo bi se to goditi tudi pri družih narodih; Francozi, Angleži in Italijani bi bili morali postati tudi le surovi hlapci in tega vendar ne bode nihče trdil. Torej mislim, da sem to utemeljeno, neprevidno in naš narod žalečo trditve do dobrega pobil.

Dalje je trdil gospod poslanec Carneri, da uvedenje nemščine ko obligatnega učnega predmeta v višje šole ne zadoščuje; kajti potem bi se slovenski dijaki naučili le nemško lomiti, ne pa nemški misliti. — Jaz mislim, da se slovenski dijaki prav dobro nemški nauče s tem, da se nemščina ko obligatni učni predmet v srednjih šolah poučuje. Oni pa se nauče dobro avstrijsko misliti. Če misli gospod poslanec, da se ne uče velikomemško misliti, potem ima prav, kajti uče se le dobro avstrijsko misliti.

(Dalje prihodnjič.)

Dopisi.

Iz tržaške okolice, 19. febr.

V nekej številki vrle »Edinosti« je bil dopis od sv. Ivana v Vrdu, v katerem je dopisnik bil omenil neki večerni poduk v tamošnjij šoli; ali dopisnik je prerahlo, prenežno pokazal nekoga krta, ki raje in izpodkopava še ono malo narodno sočuvstvo in narodno zavednost pri ljudstvu. Še enkrat pravim, da je dopisnik premehko opozoril one odlične narodnjake v Vrdu na to krtnje proti slov. narodnosti. Dokaz temu je to, ker oni krt le naprej rije in nijeden onih odličnih narodnjakov se ne gane, da bi temu krtnu vsaj nekoliko krempejške skrhal.

Ali tako malo važnosti pristošate onemu večernemu poduku —? Mislite li kaj na žalostne posledice takega poduka za slovensko narodnost —?

Jaz smatram ta poduk za prav nevarno in radi posledic (nasledkov) tehtnega pomisleka vedno početje.

V vrdejskej šoli podučuje neki, Slovencem nič kaj priljubljeni, toliko bolj pa lahonski stranki všečni (zakaj —?) človek, zvečer slovenske delalce. Dobro, prav hvale vredno delo bi bilo to in vsak Slovan bi bil hvaležen onemu človeku za njegov trud, ako bi učil v narodnem slov. jeziku. Ali on podučuje v blaženej taljanščini trde Slovence, ter njim tudi v glavo ubija pogubno mnenje, da njim slovensčina ni potrebna, rekoč: v Trstu bodede dela iskali, v Trstu pa gospodje ne znajo slovenski, vi hodete morali laške »offerte« napravljati, tedaj je vam slovensčina nepotrebna.

Ali kaj mislite vi odlični narodnjaki, kako žalostne posledice bo tako vedno govorjenje in dokazovanje pri naših ljudeh imelo, posebno radi tega, ker oni človek ima jako namazan jezicék. — To prepustim Vam v premislek, in ako ne vidite tu nobene nevarnosti za našo narodnost, tedaj bi Vam svetoval, da nehate se imenovati odlične narodnjake.

Imenoval sem zgoraj onega človeka krta, ki rije in spodkopava narodni čut in narodno zavednost. V dokaz temu naj služi to.

Ta krt je priril uže do Lonjera in tu je počel riti in vrtati. Popraševal je baje, bi li se dobila kaka soba, kder bi večkrat na teden zvečer podučeval, to se umeje — laški. To je bilo prvo opravilo, dokazujó ljudem, kako potrebna je njim laščina, ker bode morali vlaške »offerte« delati — tedaj poduk v laščini potreben. Nabirajo baje tudi podpise — (žalibog nekoliko so jih dobili, ali kakovih —!) za tak večerni poduk. S temi podpisi bo pa pri sl. magistratu riti ter ga prepričeval, kako potreben je takov poduk in kako ga ljudje želé — in nastopek —? To znate vi odlični narodnjaki, da magistrat z veseljem v to privoli in onemu krtnu krempejške še nabrusi z — mastno naklado (remuneracijo). In prav v Lonjeru je počel riti ta krt — ne brez uzroka. V tej vasi je malo zidarjev, katerim bi trebalo »offerte« napravljati, ampak so večjidel marljivi kmetovalci, katerim je mar, da svoje polje vzgledno obdelujejo — tega se prepričaš lahko & čitatelj. — V tej vasi je primerno največ narodne zavesti, ali vsaj ušes ne trpinč; ona pokvečena laška žlobudra, ampak se precej pravilno slovenski govori. I vidite zvitega krta, prav tu hoče riti. — Pa upam, da tu naleti na trda tla, katerih mu ne bo mogoče preriti. Vi Lonjerci, pokažite, da ste slovenske korenike močje! Čok-i ste (oh ne pišite svojega čisto slovenskega imena na ljubo lahonom — Zoch). Kakor stoji v gozdu debeli stari čok, katerega se ne loti, ker se ne upa podreti ga, ostru sekira sekalec, tako stojte tudi vi trdni za narodno stvar. Ako zapazite, da oni krt hoče izpodriti vašo narodnost, odpravite ga — kakor najbolje kaže.

Iskal je tudi na Ketnari žužke, kateri bi bili voljni iti v njegov želodček — t. j. v laško mavho. Tu je baje dvojico (pa mu nič ne gra-tuliram —) vlovil.

